

Tilværelsens og dødens sprog

WILLIAM H. GASS

Danilo Kiš er født i Subotica. I mine vestlige øren lyder det som navnet på en imaginær by. Men Subotica ligger i Jugoslavien, et land, der engang blev sat sammen af småstykker som doktor Frankensteins berømte eksperiment: imponerende når det bevægede sig, men hvor hver bevægelse kun blev foretaget med stort besvær. Kiš døde, inden monstret begyndte at fortære sig selv: at spise sit eget hjerte med sine egne tænder.

Subotica ligger så tæt ved den ungarske og den rumænske grænse, at jeg let kan forestille mig den drive ind over et af de to lande som en sky: et dusin sprog, der blander sig med hinanden, sprog, der omordner deres vokaler, så de kommer til at ligne hinanden på samme måde, som politikere ændrer på deres loyalitetsforhold. "Den historie, jeg vil fortælle," begynder fortælleren i *En grav til Boris Davidovič*:

er blevet til i tvivl og forvirring. Der er blot det ulykkelige (nogle vil sige det lykkelige) ved den, at den er sand: den er blevet nedskrevet af hæderlige mennesker og pålidelige vidner. Men for at være sand i den forstand, som dens forfatter drømmer om, skulle den have været fortalt på rumænsk, ungarsk, ukrainsk eller jiddisch – eller rettere på en blanding af disse sprog. Endvidere ville der givetvis nu og da ved en tilfældighed – eller fordi tildragelserne var så dystre, fatale og ubestemmelige – smutte et og andet russisk ord med i fortællerenes bevidsthed, det være sig et blidt eller blødt ord som teljatina* eller et hårdt ord som kinzal.** Hvis fortælleren altså kunne komme frem til det uopnåelige grufulde øjeblik, da der herskede babylonisk forvirring, ville Hanna Krzyzewskas ydmyge bønner og forfærdelige anræbelsler lyde vekselvis på rumænsk, på polsk, på ukrainsk (som om hendes død udelukkende skyldtes en eller anden stor og skæbnesvanger misforståelse), og lige før hendes dødsrallen og endelige ubevægelighed ville

hendes talen i vildelse forvandles til en bøn for de døde, udtalt på hebraisk, tilværelsens og dødens sprog.

*Teljatina: kalvekød. ** Kinzal: daggert. O.a. [Oversat af Gunnar Nissen, Husets Forlag, 1983, p. 7.]

I Danilo Kiš' barndom skyllede hære og ideologier frem og tilbage over dette land med brændingens brutale regelmæssighed. Da han var lille og tilmed var jøde, var han naturligvis under sådanne omstændigheder omgivet af død og løgne. Der var håbets løgne og frygtens løgne, kærlighedens løgne og hadets løgne, kynismens løgne og troens løgne. Løgne var som de blade, bomberne blæste af træerne. De kan udtrykkes på ethvert sprog, selv gennem dødens rallen. Hvilke tegn kan vise vejen, kan frelse en, der er fortabt i bedragets skov? Måske kun en uskyld, som låner øjnene en undren uden at besudle sjælen med tro. Danilo Kiš' roman *Have, aske* (hans første roman på engelsk) beskriver de tidligste år hos en sådan dreng, der for at flygte fra små såvel som store rædsler krydser grænserne mellem drøm, dagdrøm og virkelighed som en flygtning fra hver enkelt af dem.

Den næste af hans bøger, der udkom her, *En grav til Boris Davidovič*, er – selv om den kaldes en roman – en samling fortællinger, der hver især handler om en jødisk revolutionær indviklet i skæbnesvangre ontologiske såvel som politiske problemer. Graven i titelhistorien er en cenotafi, en tom grav, for Boris Davidovic har for mange personaer til at besidde en identitet og – på samme måde som Empedokles hoppede ned i Etna – kaster sig ned i en kedel med sydende metal og forsvinder uden spor som en hjemsendt gud.

Boris Davidovič er født i 1891 eller 1893 eller 1896. Uklarheden er præcis. For nogle få mønter

kan et dokument forfalskes. Bureautrier overlever på deres korrupsions beskaffenhed. Boris Davidovič er resultatet af et kortvarigt møde, og hans navn er aldrig helt stabilt. Han er også i kort tid kendt som Bezrabotnij, som Jacob Mauzer og som M.U. Zemljanikov, selv om B.D. Novskij er hans mest anvendte dæknavn. Et af hans pseudonymer – B.N. Dolskij – opfattes fejlagtigt som tilhørende en vis Podolskij. Han anvender utallige pseudonymer, især Parabellum, Victor Tverdohlebov, Proletarskij og N.L. Davidovič. På samme måde som hans navn ('søn af David') ikke ligger fast, gør hans beskæftigelse det heller ikke, for i sit korte liv (hvoraf en stor del tilbringes i fængsel) er han smugler, slagterlærling, opvasker samt retssekretær, og så sorterer han artillerigranater i et ammunitionsarsenal. Han er også havnearbejder, derefter ansat på en emballagefabrik og så på en anden fabrik, der fremstiller tapet. I Frankrig arresteres han, mens han er ved at høste vin. Han er også fyrbøderassistent på et lokomotiv, ingeniør, pramdrager, journalist, agitator, terrorist, skarpskytte, soldat, student, politisk kommissær og diplomat – hver enkelt ting i en periode, der var kort som et øjeblik. Den ellers så komplette og grundige *Granat-encyklopædi over revolutionen* nævner ikke et eneste af hans navne – en forsømmelse som Kiš' 'historie' agter at råde bod på – og selv om hans død kan fastsættes nøjagtigt til klokken 16 den 21. november 1937, da han blev forvandlet til en røgfane over den sydende kedel, blev han rapporteret i live af den vestlige presse så sent som i juni 1956 – i Moskva, hvor han var blevet set lænende sig som en skygge op mod en af Kremles mure.

Davidovic – Dolskij – Novskij (hvem han så end virkelig er) – tilbringer en ganske stor del af sit liv på flugt, i fangeskab eller fængsel, på sanatorier og hospitaler, hvor han fik bragt sine nerver og forstand på ret køl, på flygtige revolutionsavisers redaktionskontorer, hvor han udfærdigede afsløringer og anklager. En uspecificeret ideologi siver igennem hans tilværelse som en uerkendt forureningskilde, da enhver politisk overbevisning i sidste instans er skæbnesvanger. Det sprog, der mest fyldestgørende beskriver dette liv, er skiftevis politisk og religiøst. Der er kætterier og forfølgelsen af dem; der er anklager,

undersøgelser, tilståelser, tortur, konfrontationer, forbrydelser, forbrydere og deres efterforskere; der er forræderier, mord, attentater, intriger, sammensværgelser, mørklægninger, nedrakninger, insinuationer, påstande, frygt, mistanker, mistillid.

Vi møder ham – Bezrabotnij – Zemljanikov (hvem han så end er) – hvor han lever på gaderne, i lejligheder og i offentlige bade, hos en fjern slægtning, et flygtigt bekendtskab: uden et navn, der kan attesteres, uden fast adresse, uden varig stilling og uden en identificerbar anskuelse, selv om den formentlig er samfundsomstyrtende. Hvor mange sandheder skal vi forestille os, at han har vendt ryggen for at overleve? Hvor mange løgne har han været tvunget til at bekræfte? Hvor ofte kan han have vidst, hvad der var hvad – løgn eller sandhed, bekræftelse eller benægtelse?

Dog kan dette liv, der er flygtigt som røg, konstrueres ud fra netop hullerne i dets kronologi, dets blanke sider og udraderinger, ud fra ikke længere tilgængelige dokumenter, ud fra mulige falsknerier og ulæselige breve, ud fra forræderes og fanatikeres edsvorne erklæringer, dybtborende videnskabsmænds fodnoter og den belejligt opfundne søsters noget suspekte vidnesbyrd.

Denne fremragende fortælling er karakteristisk for Kiš, ikke blot på grund af dens tema (i dette tilfælde jøder, der ødelægges af deres sande lidenskab for retfærdighed), på grund af dens ironiske og dog virkelig gravalvorlige tone eller på grund af dens tilsyneladende malplacerede lyriske stil, der kan sammenlignes med, at en sangfugl synger i stormvejr, men lige så meget på grund af fortællingens styrkeprøve med historien – dens absolutte tillid til – og manglende tro på – tekster.

(Faktisk skrev jeg for flere afsnit siden, at Novskij, selv om han helt sikkert var død, var blevet set i Moskva 'lænende sig som en skygge op mod en af Kremles mure'. Imidlertid skrev *London Times* [ifølge Kis' muligvis forudindtagede beretning] blot, at han var blevet set 'ikke langt fra' muren. Avisen skrev heller ikke ordet 'mure' med stort – en klar anti-kommunistisk forsømmelse. Skygger læner sig heller ikke, de kastes, eller de falder. Den vildledende forklaring skulle have været formuleret: 'set som en

skygge, der blev kastet på en af Kremles Mure'. Det er de skadelige ophobninger af den slags let forvrængede detaljer, som undergraver historiens nøjagtighed i højere grad end selv dens opdigtede kendsgerninger, dens ødelæggende forvrængninger, dens skandaløse udeladelser, dens hykleriske objektivitet, dens falske forestillinger om kausale sammenhænge og dens fordringsfulde påstand om, at den evner at forklare noget som helst.)

Bag borgesianske bekymringer af denne art lurer til skræmmende erkendelser. Den første er, at betydningen af individuelle hændelser – selv de der er af katastrofeagtig karakter som jordskælvet i Lissabon den 1. november 1755, der vristede et digt fra Voltaire, som et æble fra et træ, og derefter fortsatte med at bekymre ham under udarbejdelsen af *Candide* – ikke er at regne for andet end et host på et hospital i sammenligning med den chokerende beskrivelse af det, der viderebragte jordskælvets rædsel til fjernere egne, end den skælvende jord selv var i stand til det, og væltede den ind i *Candide*. Forfærdelige oversættelsesfejl ('en jomfru skal undfange' i stedet for 'en ung pige eller ung kvinde skal undfange' for at citere et berygtet eksempel) fører til voldsommere ændringer af historien end den enkle, forklarlige sandhed. Forfalskede dokumenter, dygtigt udførte rettelser, vildledende tilføjelser og begavede udeladelser kan omdanne begivenheder, ikke i deres eget virkelighedsfelt, men på den karakteristiske måde, hvorpå de trænger ind i menneskenes tanker. Ydermere hører tekster, fordi de tvetydigt gentager sig selv hver gang, de læses, og fordi de underkastes fortolkning og kommentarer, til en mere magtfuld del af Tilværelsen end den verden, der består af ikke-genfortalte begivenheder, aldrende mennesker og forgængelige ting.

Den anden, triste erkendelse er, at med mindre man konsekvent kan indsætte sig selv i en beretning, med mindre ens historie har en Historie, så kan man lige så godt ikke eksistere, så ubetydelige er nutidens normale kræfter; og dog, hvis det lykkes én at trænge ind i en tekst eller blive defineret af et sæt dokumenter, så bliver man et fuldstændig andet væsen; ens beviser vil komme til at ligge i en arkivmappe, der ligner ens grav. Bureaukrater vil polere

én medalje, besmudse en anden, eller fratage én begge to. Den by, der fik ens navn ved at fjerne en andens, vil med tiden genvinde sit tidligere navn. Eller man vil under tortur sladre om sig selv, og den fortælling vil ligeledes blive vedhæftet ens sagsakter og blive ens identitet, ens adgangsbillet til historien. Og dog, hvad er historien andet end – i andre tider – andre øjne, der ordner dataene, så de passer til deres egen politik, og salter deres sorger med ens tårer og fremmer endnu en falsk sag? Hvis ens tekst fortjener en institutions interesse, en interesse hos dem, der er stærkere, så vil ens sagsmappe blive tykkere, den vil ofte blive konsulteret, vil blive beskyttet, efterlignet og pudset som et gevær. Under disse omstændigheder er berømmelse lig med citeringshyppighed.

Titelhistorien i Kiš' samling *Encyklopædi over de døde* er baseret på den slags melankolske betragtninger. Den forestiller sig, at der eksisterer en bog over de døde for betydningsløse personer, udarbejdet af en religiøs organisation (noget der minder om mormonernes arkivaktiviteter, som det bemærkes i forfatterens noter). Efter Den Franske Revolutions proklamation om, at alle mennesker var lige (hvilket var sandt nok, når det drejede sig om lig), arkiverede samfundsomstyrtende skrivere disse 'Sådan var dit liv'-biografier i alfabetisk arrangerede kælderrum på Det Svenske Kongelige Bibliotek: en tekstlig katakombe og et historisk Hades. Som George Eliot bemærkede, skabes historien i virkeligheden af den myriade af små mennesker, der levede et skjult liv og nu hviler i ubesøgte gravkamre. (Jeg har en mistanke om, at disse boglige rum efterligner og vender om på dem, der er optaget af Nobelpriskomiteen, hvis samling selvfølgelig mest består af tabere.) (Dette nekrologiske selskabs aktiviteter er lige så hemmelige og mangfoldige som Borges' nu berømte encyklopædister, hvis bøger skaber landene Tlön og Uqbar, og hvis kendsgerninger er så overbevisende forestillet, at de begynder at erstatte vores egne udtørrede kompendiers selvtilfredse sandheder.) (Faktisk virker mange af Danilo Kiš' 'essays' og fikionaliserede erindringer, som om de kunne være skarpsindigt placerede parenteser i den argen-

tinske mesters arbejde.) (I det Svenske Akademis irritable øjne er Borges selv en taber.)

Fortælleren, der er lukket inde på dette støvede, råkolde og familiære sted, leder dér efter sin nylig afdøde fars liv, og da hun finder det – komplet som en lagerliste – tager hun meget koncentrerede og hurtige notater, som gør det muligt for hende at udarbejde nærværende fortælling, en erindring om hendes rejse til Underverdenen. Hele turen viser sig at have været en drøm – desværre med en filmma-gers slutning – som tekstsamlingen antyder gennem montage og andre visuelle midler, men hvis såkaldte nonverbale oprindelse ikke overbeviser mig.

Inde i denne genfortalte drøm er der et frysetørret liv – faktisk en hel liste over ét menneskes kommen og gåen – og som alle almindelige liv består dets enkelte hændelser af opsummerede kendsgerninger. Det er et liv sammensat af forskellige kategorier, hvori en karakteristisk katastrofe er omgivet af typiske trivialiteter – begivenheder, der er yderst almindelige – mens hver del af virkeligheden er fyldt med eksempler på dette og hint, som vil være stedvist overbevisende, men symbolsk omfattende: endnu en arbejdsdag, endnu en bryllupsnat, redskaberne, blomsterne, den varme sol, lagnerne, kærlighedens og arbejdets kedsomhed, altid det samme, skønt også forskelligt, med hensyn til mængden af støv, hyppigheden af lidenskabens lyde, graden af overraskelse hos bruden, længden af en langtrukken frokost; hver eneste variabel, som livet på et hvilket som helst tidspunkt består af, er så almindelig som et ord hentet lige ud af ordbogen, gentagelig som cornflakes og de mange sætninger, som vi også gentager (god morgen Al – hej George – hvordan går det, Frank?), men ingen i en kontekst, hvor de gnider sig op ad hinanden (koldcreme og hud, iturevet skjorte, diskusprolaps) skaber den samme stridulation, den samme betydning, præcis det samme resultat (et allergisk udslæt, en undselig rødmen, et skrig af smerte og et skrig af fryd, eller en strømmen af blod til maven, når man føler frygt).

Når alt kommer til alt – og dette er, hvad jeg betragter som kompilatorens vigtigste budskab – så gentages intet nogen sinde i menneskehedens historie; ting, der ved første øjekast

ser ud til at være de samme, ligner knap nok hinanden, hvert individ er en stjerne for sig, alt sker altid og aldrig, alle ting gentager sig selv i det uendelige og er dog enestående. (Det er grunden til, at forfatterne af det storslåede monument over forskelligartethed, det vil sige *Encyclopædi over de døde*, understreger det specielle; det er derfor, hvert eneste menneskelige væsen er helligt for dem.) [Oversat af Michael Henry Heim, New York: Farrar Straus Giroux, 1989, p. 51.]

Eneståenhed i et så mægtigt ocean af ens anderledeshed mister imidlertid sin værdi, for hvad er det værd at have så mange hønsetænder, bortset fra at det gør det muligt for tandlæger at skaffe politiet identiteten på en, der er død under mystiske omstændigheder? Enestående kombinationer af de mest almindelige ord kan findes på selv nogle få linier: (1) blikkenslageren har tabt min gadedørsnøgle, (2) Tollivers fik tvillinger i en hurtigtkørende Tip Top-taxa, (3) Dollars slår Doughnuts med en kold næses længde i det etbenede sækkævæddeløb. Den liste over kendsgerninger og egenskaber, mennesker og begivenheder, som udgør fortællerens fars liv, er omhyggeligt udvalgt, med meget mere, der er udeladt, end der er medtaget, for hvis intet blev udelukket og ingen beslutning blev taget om, hvad der betød noget, og hvad der ikke gjorde (for hvert menneske vejer på historiens vægt – hvert enkelt er enestående som en lille dråbe i et nys – og det gør også hver eneste myre på skovturen, hver eneste lom i søen, hver eneste sejlene sky og hver eneste brise), så ville selv et kort liv være en endeløs optælling og have en tyngde, der ville ødelægge enhver vægtskål. Eneståenhed kræver mange tal og er en travl beskæftigelse.

Men selv om en mundfuld afkølet vin på kredit i kroen måske er en enestående begivenhed, hvad angår vinens hvedegule farve, egetræssmag og nasturtietunge bouquet – der i kombination gør den enestående, når man tager en mundfuld – så vil ingen listeføring kunne afvinde denne kendsgerning mere interesse, med mindre interessen skulle ligge i beskaffenheden af beskrivelsen af en sådan mundfuld, i valget af det øjeblik, hvor den skulle dukke op i en større fortælling, og i den betydning, som optegnelsen som helhed da kan tillægge vinens

gyldne natur, så vel som den følelse sprogets musik eller åbenbaringernes hastighed kan afføde eller vinde fra et billedsprog, der måske kan gøre dens smag levende. Kort og godt så vil kun beskrivelsens stil være i stand til at bibringe begivenheden en værdi, der rækker ud over selve eksistensen, da det at eksistere er ret let (alt hvad der overhovedet er, har gjort det). Det er lige så let at være som ikke at være (for ikke at være er desuden den mildeste form for udfoldelse). Alligevel er det kun få af disse eksempler fra verdens marskandiserbutik, der har en eksistens, som er realiseret i sprog; endnu færre er realiseret i sprog, der varer ved, sprog, der lever gennem den død, det beskriver; sprog, der varer længere end de slutninger, det observerer og lovpriser; sprog som det, Danilo Kiš har udtænkt til den liste, der udgør denne biografi, og ligeledes den død, som historien antyder vokser som en giftig blomst op af selve livets jord, selv lige nu hvor dette liv leves.

Den kendsgerning, at min far, mens han arbejdede på Milisić Raffinaderi som løsarbejder, tog sirup med hjem, skjult under sin frakke, og dermed løb en stor risiko, har den samme betydning for *Encyklopædi over de døde* som angrebet på øjenklinikken tæt ved vores hjem eller min onkel Cveja Karakasević's bedrifter; han var født i Ruma og stjal alt, hvad han kunne, fra De Tyske Officerers Klub i Frankrigsgade nummer 7, hvor han var ansat som 'leverandør' ... Af samme grund og for at følge deres programs logik (at der intet ubetydeligt findes i et menneskes liv, at der ingen rangorden er i begivenhedeme) indførte de alle vores børnesygdomme – fåresyge, halsbetændelse, kighoste, eksem – såvel som et angreb af lus og min fars lungeproblemer (deres diagnose passer med dr. Djurović: emfysem på grund af megen rygning). Men man finder også en officiel meddelelse på Bajlonova-markedspladsens opslagstavle med en liste over henrettede gidsler, der indbefatter nære venner og bekendte af min far: navnene på patrioter, hvis lig svajede i telegrafpælene på Terazije inde midt i Beograd; en tysk officers ord, da han forlangte at se hans Ausweiss på banegårdsrestauranten i Nis; beskrivelsen af et četnik-bryllup i Vlasotince, hvor der blev affyret geværskud hele natten igennem. (55-6)

Imidlertid er det liv, hvis historie berettes i denne fortælling, opstået af den verden, hvori vi antager,

at det først blev udspillet, gennem disse hemmelige encyklopædisters sprog, inden det når frem til datterens forundrede notater. Dér bliver hvert lag omformet ved at blive drømt (for disse samvittighedsfuldt udarbejdede bind er ikke 'virkelige'), hvorpå drømmen ved opvågningen huskes med alle dens tekster og til sidst omordnes og berettes for læseren.

Allegorien er nu klar, fordi den lidenskab, der tillægges historieskrivernes verden, faktisk forbindes traditionelt med romanens udvikling; romanen med dens umættelige appetit på kendsgerninger, på de mest ubetydelige detaljer og med dens lighedsprincip, dens nyvakte interesse for jævne, almindelige mennesker og meget snart for deres jævne, almindelige dagligliv, deres familiehistorier, deres kærlighedsaffærer og ægteskab, deres held i forretninger, deres sognepolitik, deres sovekammerkrige så vel som deres triste hjemlige ro.

Solen blinker altså ikke i de langsomt drejende læderfodder tilhørende dem, der blev hængt op som kvægtuve i de skæve pæle. Det tillader os at slutte, at deres sko må have været upudsede, måske slidte, muligvis i ruskind. Beograd er stadig grå af gammel vane: beskidt himmel og beskidte grå mure, våde grå gader, udslidte stenansigter og så videre, altså er der intet, som blinker; rendestene, der er grå af langsomt løbende gråt vand, og regnen, der tager af, er der næsten ikke længere, let som tåge og så videre, derfor en atmosfære, der ikke skinner; grå kasketter og flipper på vej ned ad den fugtige gade, grå frakker, ligeledes fugtige, sod, der er ved at blive til en våd, grå masse, bombestøv ligger stadig i den våde luft og er for våd til, at den kan drive væk, snart en let regn af støv og så videre; denne mønstring af gråhed er romanen, der indfanger verden i ord, som om det var nok, som om det var alt, hvad det drejede sig om.

Så ankommer læseren, notatskriveren, kritikeren, og læser på grund af en idiosynkratisk interesse, fordi det hele på en eller anden måde er selvbiografisk – *Madame Bovary* eller *Moby Dick* – *c'est moi* – og stiller det, som hver enkelt læser ved om teksten, op mod det, som hver enkelt ved om verden, og kigger på, hvordan de to grupper, ligesom katte, kradser kendsgerningerne frem. Men det læseren læser er

fiktion (eller det Danilo Kiš siger er blevet drømt i hans historie), og det læseren ved om verden er højst sandsynligt noget usammenhængende, ideologiseret, mangelfuldt og egoistisk sludder.

Måske er den mest betagende fortælling i denne samling en borgesiansk pseudohistorie, hvad Kiš kalder 'faktion' – et monster med et essay som krop og et stykke skønlitteratur som hoved (undertiden omvendt). Den hedder 'Kongernes og tåbernes bog' (en ikke særlig heldig titel ifølge min opfattelse), og den drejer sig om historien om de berygtede *Zions ældstes protokoller*, et dokument, som angiveligt skulle afsløre jødernes planer om verdensherredømmet. I Kiš' dygtige hænder bliver denne tekst en skikkelse i en fortælling om intriger og tredobbelte handler, som ikke er så meget forskellig fra historien om Boris Davidovič med hans mange besynderlige job, hans dæknavne, hans evige flytten fra sted til sted; fordi en løgn, som så mange ønsker at tro på, bliver til som en guddom eller en yeti eller en skadelig samfundsmyte, understøttet som den er af lidenskab, mådelig karakter og stor fattigdom i sjælen – man kan måske sige, den er som Den Russiske Revolutions lovede utopiske frugter, der allerede lå rådne på jorden, inden træet var sprunget helt ud, og senere blev anrettet, som var de lavet af ædelt metal, til at beundre men ikke til at spise.

Det er vigtigt at bemærke, at når man taler om den traditionelle roman, sker det ofte ved at referere til dens personers psykologi, dens handlings mønstre, dens miljøers nøjagtighed, men når man taler om fiktion skrevet af Borges, Calvino eller Kiš, er det ofte ideer, der dominerer diskussionen. En enkelt idé bestemmer ofte begivenhedernes løb, afgør de imaginære agents skæbne, fastlægger helhedens form. Den er eneste sol i systemet. Den slags fiktion bliver til betragtninger, men ikke af en Hazlitt eller en Emerson, der måske nok skrev for at demonstrere dybden af deres følsomhed og deres intelligens som turister inden for et givet område, men af en idé, der leder efter sig selv gennem sine egne eksemplificeringer, hvor den finder sig selv realiseret på en eller anden måde i denne facet eller hint aspekt, som om den var det lys, som ikke kunne glimte fra den langsomt drejende fod, et lys, som

heller ingen refleksion kunne finde i gadens pytter, så dyster var den såkaldte dag, hvor de ophængtes sjæle ikke kunne kaste en skygge, og således søger det på denne negative måde at definere sig selv, ikke ved refleksionens fravær, men ved skrivningens nærvær. Vi kan imidlertid forestille os, at lyset faktisk til sidst fandt en kvindes spejl, da hun stod og pudrede sin næse i en smal opgang og skulle til at gå op ad den smalle, mørke trappe. Hun skulle måske besøge sin elsker; men det er noget underforstået, som kun var interessant i tidligere tider. Vi – postmoderne uddannede – ved, at hun åbnede sin pudderdåse for at modtage og illustrere og holde det næsten mistede lys oppe – tekstens forfatter.

Hver af de ni historier, der udgør *Encyklopædi over de døde*, beskæftiger sig med teksters beskaffenhed, forvanskning og deraf følgende skæbne og den medførende fare for sindet, hjertets forvirring og fornedrelse af Staten, der alt sammen stammer fra den slags forvanskninger så vel som de fordele, der tilflyder politikere og deres politistyrke.

Men ideer er ikke litteratur i højere grad end bemærkninger er det, eller for den sags skyld intriger, eller mennesker, eller ædle sandheder, eller hurtige løgne, eller Beograds triste, grå gader; og jeg vil ikke anbefale at læse Danilo Kiš på grund af dem, men heller ikke at læse Jane Austen. I Kiš' tilfælde, hvor ideerne alligevel er inkonsekvent afledte, er det den konsekvente kvalitet af den lokale prosa, der tæller. Det er hvordan sangen opbygges sætning for sætning, og umådeligt store betydninger skabes. Det er hans retoriks prægtige regalier, der fører os frem til anerkendelsen af hans betydning. I hans tekst er staffage ikke staffage, men selve suveræniteten. Derfor er det ikke planen, så snørklet som den end er i sin konstruktion, men dens næsten fejlfri udførelse, der gør én åndeløs og fremkalder beundring.

Copyright © William H. Gass

På dansk ved Kirsten Nielsen